

Sovyetler Birliği'nin çöküşünde devrimci Marksizmin rolü: Bir daha asla!

Armağan Tulunay ve Sungur Savran

*Aşağıdaki kısa makale, geçen yılın sonunda, Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin restorasyonunun analizine yönelik bir sayının hazırlığını yapmakta olan Küba dergisi **La Comuna** için yazılmıştı. Fakat San Isidoro hareketi içinde toplanan sanatçıların eylemleri sonucunda meydana gelen olaylar, **La Comuna** Yayın Kurulu 'nu bu olayları ele almaya ve Sovyetler Birliği'nin çöküşüne ilişkin dosyayı yayınlamayı ertelemeye yöneltti. **La Comuna**, yine de, aşağıdaki yazıyı, teması değişen sayıdaki tek yabancı katkı olarak yayınlamaya karar verdi. **La Comuna** Yayın Kurulu sayının giriş yazısında şöyle söylemekteydi:*

Son olarak, kriz henüz başlarken Türkiye'den gelen, *La Comuna*'nın dördüncü sayısı olacak olan (şimdi bir sonrakine ertelenen) sayıda yayınlanma niyetiyle hazırlanan bir katkıyı da dâhil ettik. O sayı Partinin rolünü ve SSCB'nin çöküşünü ele alacaktı, fakat aniden ortaya çıkan olaylarla kesintiye uğradı. *Devrimci Marksizm* dergisi yayın kurulu üyeleri Armağan Tulunay ve Sungur Savran'ın makalesi, bu sayıda tartışılan olaylarla doğrudan ilgili değil gibi görünse de, bu krizin içinde yer alan bir soruyu önümüze getiriyor: Kapitalist restorasyona karşı, devrimin savunusu.

Makale elbette İspanyolca yazılıp yayınlanmıştı. Devrimci Marksizm okurları için aşağıda Türkçe çevirisini sunuyoruz. Bu aynı zamanda, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin ürünü olan, devrimin ateş ve gazabından sağ çıkarak yüzyılın dörtte üçü boyunca ayakta kalan, tarihteki ilk işçi devleti Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ve dağılışının 30. yıldönümünü –acı duygularla– anmak için bir vesiledir.

Zamanımızın en iğrenç sırrı, bir önceki yüzyıla kıyasla 21. yüzyıla özgünlüğünü veren tarihî olaydır. Tarihçi Eric Hobsbawm'ın “kısa 20. yüzyıl” adını verdiği 1917–1991 arası yıllarda, dünyanın ekonomik, politik ve ideolojik durumu, sermaye ilişkisini düpedüz baskı altına alarak insanların emeğinin başka insanlarca sömürülmesini imkânsız hale getiren yeni bir tür devletin, Sovyetler Birliği'nin varlığının indirgenemez gerçekliği ile belirlendi. 20. yüzyılın bu yönü, II. Dünya Savaşı'nın ardından batıda Doğu Almanya'dan doğuda Çin ve (Kuzey) Kore'ye kadar bu temel özelliği perçinleyen diğer devletler ortaya çıktığında daha da pekişmiş oldu.

Fakat 1991'de, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ve Orta ve Doğu Avrupa'daki tüm işçi devletlerinin çöküşünün hemen ardından, bu grubun hâlâ en gelişmiş ve temsilcisi olan Sovyet devleti dağıldı. Bunu, Asya'nın devleri Çin ve Vietnam'da kapitalizmin daha tedrici ve kontrollü restorasyonu izledi. Böylece, tüm dünya sahnesinin gidişatına damgasını vuran 20. yüzyılın sosyalist inşa deneyimi, iskambil kağıtlarından bir kule gibi devrildi.

Bu dünya–tarihî olay için, ne bu ülkeleri yöneten resmî “komünist” partilerin sözcü ve teorisyenleri tek bir inandırıcı açıklama getirmiştir, ne de dünyanın geri kalan kısmında, son ana dek bu ülkelere birinin veya diğerinin (Sovyetler Birliği, Çin veya Arnavutluk) dünya çapında devrimin “kılavuz gücü” veya “önderliği” olduğunu yüksek sesle ilan etmeyi sürdüren örgütsel yahut entelektüel güçler. Türkçede bu tür durumlar için bir söz vardır: Kılavuzu karga olanın burnu pislikten kurtulmaz, denilir.

Bu canice bir tutumdur, iğrenç bir suskunluk komplosudur; (iki terimi birbirinin yerine geçecek şekilde kullanırsak) sosyalist veya komünist davaya uluslararası düzeyde ihanettir. Bu devletler emperyalist düşman eliyle yenilgiye uğratılmış yahut ülke içinde yeni oluşan bir burjuvazinin güçlerinin kışkırttığı karşı–devrimin karşısında yenilmiş olsalardı, sorun daha basit olurdu. Fakat, en azından en büyük ve en etkili örnekler olan Sovyetler Birliği ve Çin'de, kapitalist restorasyona giden yolu açanlar, tam da “uluslararası devrimin kılavuz güçleri” olarak alkışlanan partilerin kendileriydi. 20. yüzyıl sosyalist inşa deneyiminin güzergâhına dair, komünizmin veya sosyalizmin gerçek suçlularını ve döneçlerini ortaya koyacak ciddi bir açıklama olmaksızın, geleceğe yönelik ciddi bir hazırlık yapmak mümkün değildir.

Dolayısıyla, *La Comuna*'nın, olayın 30. yıldönümü olan 2021 yılında, Sovyetler

Birliği'nin çöküşünü Marksistler arasında tartışmaya açması isabetli bir seçimdir. Bu konudaki suskunluk komplosunun kapağını kaldırmaya yönelik her çaba ziyadesiyle kıymetlidir.

Bu meseleyi kendi dilimiz olan Türkçe literatürde etraflıca analiz etmiştik. Sorunun tüm farklı yönlerini uzun uzun tartışmanın yeri burası değildir. Aslında, birazdan açıklığa kavuşacak olan çok özel bir nedenden ötürü, meselenin tek bir yönüne odaklanarak diğerlerini bir yana bırakacağız. Sovyetler Birliği'nin çöküşüne ilişkin Marksist bir analizin, öznel faktör denebilecek unsuru tartışmaya öncelik vermesi gerektiği iddiası garip görünebilir. Bunun nedeni, işçi devletinin çözülmesine ve ardından kapitalizmin restorasyonuna ilişkin benzer bir olasılık yakın gelecekte – bu kez Küba'da– ortaya çıkarsa ve çıktığı takdirde, ne yapılması gerektiğine dair bize ipucu verenin öznel faktör olmasıdır. Işık tutmak istediğimiz mesele, gerçekten böyle bir durumda ne yapmalı sorusudur, bu nedenle öznel faktöre öncelik veriyoruz.

O halde ilk olarak, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün temel nedeni olan nesnel maddi çelişkileri –sürecin gelişimini uzun uzun incelemeksizin– tanımlamaya geçelim; ardından da uluslararası sosyalist ve komünist hareketin 1980'lerin ikinci yarısında yaklaşan çöküşe verdiği tepkiye bakalım. Bu iki konunun özet halinde dahi olsa açıklığa kavuşturulması, bize, Küba için benzer bir tehlike ortaya çıkacak olursa gelecekteki politikamıza dayanak olarak alabileceğimiz sağlam bir temel sağlayacaktır.

Dünya devriminin çelişkileri

Öncelikle çok net bir ayırım yapalım: Bir sosyo–ekonomik formasyonun tarihsel karakteri o formasyondaki sınıflar arasındaki ilişkiler tarafından, bu sosyo–ekonomik formasyonun üzerinde yükselen devletin doğası ise toplumda hangi sınıfın hâkim konumda olduğu tarafından belirlenirken, devleti kontrol eden hâkim güçlerin yahut diğer bir deyişle rejimin ve hükümetin karakteri, geniş bir çeşitlilik sergileyebilir ve çok daha somut faktörlere dayanır. Bu kapitalizm için doğrudur; kapitalizmde, sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkiye dayanan sosyo–ekonomik formasyon, burjuvazinin çıkarlarını koruyan ve destekleyen bir burjuva devleti ortaya çıkarır; fakat rejim, saf temsili demokrasiden faşizme dek değişkenlik gösterebilir, arada da Sezarizm, Bonapartizm, askeri diktatörlük vb. gibi farklı biçimler yer alır. Birincisi sosyo–ekonomik formasyon, ikincisi devlet, üçüncüsü rejim ya da hükümet olmak üzere, bu üç farklı alan konusunda Sovyetler Birliği veya benzer toplumlar üzerine herhangi bir toptan yargı getirilemez. Aslında, tam da bu toplumlar kapitalizmden sosyalizme geçiş halindeki toplumlar oldukları için, farklı alanlar arasındaki ilişkiler, her halükârda, kapitalizmin yerleşik bir üretim tarzı olduğu toplumlara kıyasla bir çelişkiler yumağı oluşturmaya çok daha fazla yatkındı. Bununla

birlikte, dünya devriminin 20. yüzyıl boyunca izlediği özgül güzergâh, başta Sovyetler Birliği olmak üzere bu toplumlara ek çelişkiler yükledi.

“Dünya devrimi” dedik. Şimdi tasfiye olan işçi devletlerinin ideolojik temsilcileri, bu kavramı bugüne dek Lev Trotskiy ve takipçilerinin kendine has bir sapması kabul ederek dışladılar ve hâlâ dışlamaktalar. Aralarında genç kuşaklara mensup olanların çoğu, bunun, gerçekte, Lenin ve çağdaşlarının düşüncelerini “tek ülkede sosyalizm” denen programın enkazı altına gömen saf bir yalan olduğunu muhtemelen anlamıyor bile. Oysa Marksizmin programı, başından itibaren, sosyalizmi zamanın en azından tüm ileri ülkelerinin ortak eseri olarak kavrayan bir programdı.

Bu yıl 200. doğum gününü kutladığımız Engels, *Komünist Manifesto* için hazırlık niteliği taşıyan, soru–yanıt formatında yazılmış bir metin olan “Komünizmin İlkeleri”nde tarihin harikulade bir ironik cilvesiyle şöyle yazmıştı. Soru 19: “Bu devrimin tek bir ülkede gerçekleşmesi mümkün olacak mı?” Cevap, ilk başta kesin bir “Hayır”dır! Engels, neredeyse, üç çeyrek yüzyıl sonraki Stalinist çarpıtmayı öngörmüştür. Sonra bunun nedenini açıklar: “Büyük sanayi, dünya pazarını yaratarak, zaten Yeryüzünün bütün halklarını ve özellikle de uygarlaşmış halkları birbirleriyle öyle yakın bir ilişki içine soktu ki, hiçbiri diğerlerinin başına gelenlerden bağımsız değildir”. Dolayısıyla açık ve özlü bir formülle **şu** sonuca varır: “Bu evrensel bir devrimdir ve buna göre evrensel bir menzili olacaktır”. Bizzat *Manifesto* bu fikri bütünüyle benimser. Lenin’e gelince, “dünya devrimi” onun Marksizminde en sık kullanılan kilit kavramlardan biridir; o kadar sık geçer ki, bunun düpedüz böyle olduğunu kanıtlamak için herhangi bir kanıt sunmamız bile gerekmez.

Dünya çapında sosyalist inşanın çöküşüne nesnel olarak zemin hazırlayan tüm sürece neden olan temel gelişme, dünya devrimi zorunluluğu ile 20. yüzyılın ilk başarılı proleter devriminin yalıtılması arasındaki çelişkide saklıydı. Yalıtılma evvela, sosyal demokrasinin ihanetinin sonucuydu – özellikle de 20. yüzyılın en büyük devrimci liderlerinden ikisi olan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht’in Ocak 1919’da aşırı sağ çeteler tarafından sosyal demokrat hükümetin hayırhah bakışları altında katledildiği Almanya’da. Bununla birlikte, iç savaşın sona ermesinden ve Lenin’in ölümünden sonra, yavaş ama emin adımlarla, en açık şekilde 1925–1927 ikinci Çin devriminde ve 1936–1939 arasında İspanya’daki devrimde ortaya çıktığı üzere, bizzat Sovyet liderliğinin bir kısmı giderek dünya devriminin önündeki gerçek fren haline geldi. Peki neden böyle olmuştu? Ekim devrimini gerçekleştiren önderliğin bir kesimi, Rus Komünist Partisi’nin (Bolşevik) 1919 programında ve Komünist Enternasyonal’in (Komintern) Lenin’in hayatta olduğu ilk dört kongresinde kabul edilen tüm belgelerinde yer alan dünya devrimi programını neden terk etti?

Bu sorunun yanıtını 20. yüzyılın en önemli kitabı olan, 1936 tarihli *İhanete Uğrayan Devrim* verdi; kitabın yazarı ise Ekim devriminin Lenin’den sonraki ikinci sıradaki şahsiyeti, Rus karşı–devrimcilerinin ve tam on dört emperyalist ülkenin

ortak saldırısı karşısında devrimin sağ kalmasını sağlayan Kızıl Ordu'nun komutanı, Komintern'in iki onursal başkanından biri olan (diğeri elbette Lenin'di) Lev Trotskiy'den başkası değildi. Trotskiy, Marksist sosyalizm ve devlet teorisinin temellerini inceleyerek şu çok önemli teorik sonuca ulaşıyordu: Belirli tarihsel koşullar altında, kapitalizmden sosyalizme geçiş halindeki toplum, kendi çıkarları emekçi halkın çoğunluğunun çıkarlarıyla çatışan ve kamulaştırılmış ekonomi üzerindeki iktidarını pekiştirerek sosyalizme doğru daha ileri adımları engelleyebilen bir bürokrasinin ortaya çıkışı tehdidiyle karşılaşabilir; bu da, geçişin diyalektiğinin belirli bir aşamada donduğu ve ancak siyasal iktidarı doğrudan, köylülükle ittifak halindeki proletaryaya iade eden bir politik devrim (toplumsal değil) sayesinde yeniden canlandırılabilceği bir durum yaratır. “Tek ülkede sosyalizm” programı, bir işçi devleti, yani sermayenin üretim araçlarına yeniden sahip olmasını imkânsız kılan bir devlet içindeki bürokrasinin ayrıcalıkları uğruna, dünya devrimi arayışından vazgeçilmesi anlamına geliyordu.

Dolayısıyla, devlet hâlâ bir işçi devletiydi ama ülkeyi yöneten güçlere, devrimin kamulaştırılmış ekonomisinin hücrelerinde yuvalanmış olan bu yeni katman, bürokrasi öncülük etmekteydi. Bu, yukarıda açıklamış olduğumuz üzere, toplumun ileriye doğru hareketinin, büyük ölçüde, bu bürokratik katmanın işçiler tarafından devrilmesi koşuluna bağlanmış olması anlamında, bürokratik olarak yozlaşmış bir işçi devletiydi.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başka proleter devrimlerin gerçekleşmesi ve yanı sıra Sovyet etki alanının batıya doğru genişlemesi, “tek ülkede sosyalizmin”in sonunu getirmede. Zira bu, sadece tek bir ülkenin bulunması anlamına değil, her ülkenin sosyalist inşa sürecini tek bir ülkenin sınırları içinde kendi başına üstleneceği anlamına geliyordu. Böylece yeni sosyalist devrimler, yalın biçimde “tek ülkede *sosyalizmler*” anlamına gelmekteydi!

Öykünün geri kalan kısmı, yalıtılma ve bürokratikleşme biçimindeki iki öncülün mantıksal sonucu olarak ortaya çıkar. Engels'in “Büyük sanayi, dünya pazarını yaratarak, zaten Yeryüzünün bütün halklarını ve özellikle de uygarlaşmış halkları birbirleriyle öyle yakın bir ilişki içine soktu ki, hiçbiri diğerlerinin başına gelenlerden bağımsız değildir” sözleriyle tarif ettiği bir dünyada, tek başına ilerlemeye çalışmak, doğal olarak, giderek artan ölçüde bütünleşen kapitalist dünya ekonomisini yakalayamamak anlamına gelir. Sosyalizm, Lenin'in kullandığı terimle, “nihai zaferini” ancak dünya ekonomisini fethederek sağlama alabilir. Her ülkeye özgü somut gelişmelerin damgasını vurduğu kapitalist restorasyon sürecinin ana nedeni, bu nedenle, bu temel maddi faktördü.

Devrimci Marksist hareketin korkunç sorumlu(/suz)luğu

Hiçbir ekonomik durum zorunlu olarak tek bir sonuç içermez. Durum böyle

olsaydı, Marksist partilerin pratiğinin, program ve stratejisinin tarihin akışını etkileme ve nihayetinde de belirleme çabası beyhude olurdu. Trotskiy'in kendisinin bürokratik olarak yozlaşmış işçi devletinin geleceğine dair öngörünün ancak iki alternatif sonuç biçiminde formüle edilebileceğini düşündüğü konusunda kuşku yok: ya proletarya bir siyasal devrim yoluyla bürokrasiyi yıkacak ya da bürokrasi ayrıcalıklarını özel mülkiyet biçiminde temellendirmeye kalkışacak, böylece de koşullar uygun olduğunda kapitalizmi restore etmeyi seçmiş olacak. Bu alternatiflerin her ikisi de açık ki Marksist partilerin müdahalesi için alan açmaktadır. Marksistler ve *a fortiori* Leninistler için, kitlelerin oynayacağı rol ne olursa olsun, devrimci bir önderlik olmaksızın başarılı bir devrim mümkün değildir; dolayısıyla siyasi önderlik, siyasal devrime ilişkin denklemin bir parçasıdır. Diğer taraftan, kapitalizme dönüş, bürokratikleşmenin getirdiği bozulmalara rağmen hâlâ kapitalist sömürüye karşı güvenceler sağlayan işçi devletinin parçalanmasına bağlıdır. Böylece her iki durumda da Marksistlerin, bilhassa devrimci Marksistlerin (ki Trotskistler de tanım gereği buna dâhildir) siyasi müdahalesi bir fark yaratacaktır.

Trotskiy'in öncelikleri, özellikle 1939–1940'ta, ölümünden kısa süre önce yazdığı ve daha sonra *Marksizmi Savunurken* başlığı altında toplanan makalelerinde açıktır. Ona göre, bürokrasinin devrilmesi ile karşılaştırıldığında, işçi devletinin savunulması bir önceliktir. Hatta mesela Sovyetler Birliği'ne karşı bir emperyalist savaş yürütülmesi halinde, devrimci Marksistlerin bizzat bürokrasiyle ortak cephe oluşturacağı durumlar bile tasavvur eder.

Öyleyse, Trotskist hareket, 1980'lerin sonunda, Dördüncü Enternasyonal'in ilk işçi devletini bürokrasinin pençelerine karşı bile savunma açık amacıyla kurulmasından yarım yüzyıl sonra, işçi devletlerinin, özellikle de Sovyetler Birliği'nin dağılma ve çöküş ihtimali biçimindeki en kritik kavşağa gelindiğinde nasıl davrandı? Utanç verici şekilde davrandı!

İki farklı eğilim ama tek bir sonuç vardı. Trotskistlerin çoğu, belki de iyi niyetle, Sovyetler Birliği'nde, Doğu Avrupa'da, Yugoslavya'da ve Çin'de kapitalist restorasyonu destekledi! Haklı olarak meşhur olan özdeyişte söylendiği gibi, “ceheneme giden yol iyi niyetlerle döşelidir”! Bir eğilim, Gorbaçov'da (ve en azından kısmen Deng Xiao Ping'de) bir bürokrasi eleştirmeni, hatta bir demokrasi havarisi buldu. Planlı ekonominin temellerini Gorbaçov'un parça parça, Deng'in ise utanmazca parçaladığını söyleyenlere “Bu sadece bir mini-NEP” yanıtı verildi! Lenin ve Trotskiy'in devrimci önderliği altındaki bir geri çekilmeyi, bürokratik katmanın yerleşik çıkarlarını temsil eden bürokratik karşı-devrimcilerin operasyonlarıyla karşılaştırmak, olağanüstü boyutta bir entelektüel başarıydı!

Diğer eğilim, Gorbaçov, Deng ve benzerlerinden aşırı derecede (ve de haklı olarak) kuşku duymaktaydı. Ancak, Polonya, Çekoslovakya, Doğu Almanya ve epey farklı bir şekilde de Romanya gibi birçok ülkede işçi devletini yıkmada en azından

kısmen etkili olan liberal muhalefet de onları bir mıknatıs gibi cezbediyordu.

Son olarak, Trotskistlerin büyük bölümü, Yugoslavya'nın, her bir eski cumhuriyetin bürokrasisinin egoist yönlendirmesiyle ve uzun kolu Katolik Polonya'ya kadar uzanan Katoliklerin Papası da dâhil olmak üzere Batılı emperyalist güçlerin aktif kışkırtmasıyla yürütölen korkunç bir savaşla parçalanmasını desteklediler.

İki eğilimi birbirine bağlayan ortak nokta, kapitalist restorasyonu demokrasi adına desteklemektir – bu ister Gorbaçov'un *glasnostu* veya Vaclav Havel'in liberalizmi biçiminde olsun, isterse de Aliya İzzetbegoviç'in yarı-İslamcı liderliği altında (tam kırk yıl boyunca mutlu şekilde bir arada yaşamış) çok uluslu Bosna-Hersek'ten kopmaya çalışan Müslöman Boşnakların sözde demokratik kendi kaderini tayin hakkı biçiminde.

Bir daha asla! Aynı şeyin Küba'da tekrarlanmasını reddediyoruz!

Hiçbir emperyalist güç, hiçbir egemen sınıf veya katman, hiçbir siyasi önderlik, programına olumlu görönen birtakım tedbirler katmadan, ki bunu tam da aynı programın gerici doğasını gizlemek için yapar, kendi gündemini dayatmaya çalışmaz. Halkın farklı kesimlerine hitap edecek bir dizi (tabir caizse) “rüşvet” her zaman bulunabilir; bu tedbirler belirli ihtiyaçları karşılıyor yahut kimi durumlarda da on yıllar boyunca dikkate alınmamış kimi haksızlıkları düzeltiyor gibi görünür: Kadınlara yönelik baskıyı azaltacak birkaç hak, eşcinsellerin karşılaştığı zorlukları hafifletecek kimi tedbirler, basın özgürlüğü konusunda sınırlı da olsa bir açılım, gençlerin vadedilmiş topraklar gibi gördüğü daha ileri ölkelere seyahat olanağı, yahut nüfusun tamamına daha geniş bir demokratik alan umudu veren birtakım adımlar.

Bu fırsatların her biri tek başına, yalıtılmış şekilde, yerleşik güçlerin bunları içine koyduğu genel paketten ayrı olarak değil, daha ziyade bir satranç tahtasındaki piyonlar olarak değerlendirilmelidir; bu tahtada oynanan oyunsu, en sonunda, ölkedeki işçilerin ve emekçilerin tüm kazanımlarının yok olmasına yol açabilir.

Demokrasi ve insan hakları, soyut olarak hiçbir zaman iyi veya kötü olmamıştır ve olmayacaktır. Halkın kazancı olarak mı yoksa halkın uzun zamandır değer verdiği ve on yıllar boyunca iyi günde kötü günde kıskançlıkla koruduğu şeyleri ondan koparıp almak için kurulan tuzaklar olarak mı görölecekleri, ancak sınıf ilişkilerinin maddi gerçekliği zemininde değerlendirilebilir.

Sosyalizmi savunma meselesinin esas püf noktası, halkın şu veya bu kesimini ilgilendiren dağınık haklarda yatmıyor. Sosyalist devrimi diğer ölkelere ve kıtalara yaymakta yatıyor. Che Guevara, sadece, piyasanın ve özel mülkiyetin artan ölçüde geri püskürtöldüğü, sınırları iyi çizilmiş bir sosyalist ekonomiden yana olduğu için önemli değildi. Dünya devrimini gerçekteştirmek için mücadele eden ve ölen bir proletarya enternasyonalisti olduğu için de önemliydi. Bu aynı zamanda, Küba

Devrimci Marksizm 47-48

devrimini de savunmanın *tek* yoludur.

Bugün tüm devrimci Marksistlerin görevi, Küba'yı yalnızca emperyalist ambargoya ve olası askerî saldırılara karşı savunmak değildir. Marksist sıfatını hak eden herkes, adada kapitalizmin yavaş yavaş ilerleyen restorasyonuna da karşı durmalıdır. Daha önceki örneklerin de gösterdiği üzere, böyle bir durum sosyalizmin temellerini tedricen ve algılanması zor olacak şekilde aşındırabilir ve bir gün –niceliğin niteliğe dönüşmesiyle– Kübalı işçiyi, ister yabancı olsun ister yerli, yeni bir kapitalistler güruhu karşısında savunmasız bırakabilir. Küba'yı her ikisine karşı da savunmak için, tüm dünyada, birleşik cephe ruhuyla bir uluslararası kampanyanın inşa edilmesi gerekiyor.